

illum communiter sequuntur Thomistæ posteriores præter Dominicum Soto, qui oppositum affirmat ibidem quæst. secunda, articulo secundo, dicendum tamen cognitionem fieri, seu cognitionis in facto esse productionem proprie non esse similitudinem, sed viam ad illam: at cognitionem in facto esse, per quam scilicet potentia formaliter cognoscit, similitudinem esse formalem objecti, non quidem univocam, sed intentionalem, ut capite secundo, conclusione quarta dictum est: quæ est sententia D. Augustini, decimo quarto de Trinitate, capite decimo septimo, ubi inquit: *Tunc erit perfecta similitudo Dei in mente, quando erit Dei perfecta cognitio.* Sed clarus Anselmus in Monologio, cap. 31, inquit, nulla ratione negari posse cognitionem esse similitudinem rei ex ejus impressione formatam. Argumentum vero in contrarium nihil probat, quia non actionem, sed terminum actionis dicimus esse similitudinem.

22. *Ad quintam difficultatem, in num. 46. Verbum formari a beatis quod sit Dei similitudo, late auctor, lib. 2, de Attr., cap. 11.—De hac specie impressa idem auctor copiose, disp. 30 Metaphysice, sect. 11, et lib. 2, de Attr., c. 12 et 13.—Cons. auctor de Inc., disp. 27, sect. 3.* — Ad quintam difficultatem negandum absurdum esse, Beatos formare expressam DEI similitudinem, imo id omnino fatendum, ut sat manifeste probatur in materia de visione Dei. Nec minus verum est, possibilem quoque esse impressam speciem, quidquid Thomistica schola reclamat, etsi de facto eam dari probabile non sit, prout utrumque suo etiam loco tractatur. Ad primam confirmationem ejusdem quinta difficultatis negatur sequela, nam cognoscere Deum tanquam in similitudine est imperfecte videre, et ideo talis visio non beatificaret; nam beatitudo consistit in clara Dei visione: an vero possit visio illa beatifica perfecte, et quidditative cognosci, non viso Deo, quæstio est alibi tractanda. Ad secundam confirmationem concedo, sensus exteriores formare aliquid proportionale verbo, quod probatum est in superioribus, destructumque oppositum fundamentum: loca autem illa D. Thome obscura quidem sunt, cum insinuet operationem sensuum externorum perfici per solam immutationem sensibilis, imo quodlibet octavo, articulo septimo, addit sensus exteriors non cooperari ad sui formationem, explicandus tamen est non loqui de formatione sensus per actum secundum, sed per actum primum, seu speciem, in hoc enim est diffe-

rentia, quod sensus exterior solum formetur ab objecto quoad speciem, at vero phantasia sœpe seipsam format, ex quibusdam speciebus sensibilibus alias eliciens, ut infra videbimus, quæ expositio colligitur ex eodem, in quodlibet 8, articulo tertio.

23. *Ad fundamentum negantis partis in num. 4, de discrimine actionis immanentis, et transeuntis.* — Supersunt solvenda ex Aristotele adducta in principio. Ad primum locum Aristotelis ex nono Metaphysice varie respondent auctores, assignando plures differentias inter actionem immanentem et transeuntem. Prima est, quod actio transiens producat aliiquid ad extra, immanens ad intra: quæ differentia vera est, non tamen illic assignatur ab Aristotele, nam æque excludit operatum intra, atque extra, ait enim actionem propter se fieri, et non propter operatum. Secunda differentia, quod actio transiens ad suum terminum ordinetur, immanens vero non ordinetur ad suum. Hæc vero differentia falsa est. Nam fieri semper ordinatur ad factum esse, teste Philosopho primo Ethicor., capit. primo et nono Metaphysice, capite nono. Tertiam differentiam assignat Cajetanus quod actio transiens ex se sit productiva, immanens vero non item: licet aliqua hoc habeat propter absentiam objecti. Hæc etiam differentia falso fundamento nititur, ac supra improbat, neque est ad mentem Aristotelis, qui loquitur de contemplatione DEI, quæ apud ipsum est cognitio abstractiva, cum in nostro intellectu non sit assecutus modum alium cognitionis de DEO, nec arbitratus visionem DEI claram esse nobis possibilem, et tamen per talem cognitionem dicat nihil produci.

24. Quarta ergo differentia, quod *ordinarie* per actionem transeuntem fiat quippiam manens transacta actione, ut per ædificationem domus, per calefactionem calor, et cetera, at vero licet per actionem immanentem fiat qualitas, non manet tamen, nisi quamdiu potentia actu operatur, unde habere videtur esse in fieri, quod proinde semper retinet nomen actionis, vulgoque ab ea non distinguitur. Hanc ergo differentiam videtur intendere illo loco Aristoteles: unde Perionius addit particulam, *quod relinquitur*, ut expositor magis, quam ut translator, cum in textu Græco non habeatur. Eamdem expositionem tribuit Alejandro Aphrodisio, nono Metaphysice, c. 9, videturque consona Philosopho, nam licet potentia operetur propter terminum, attamen quando terminus non durat plus quam actio, tunc recte

dicitur potentiam esse propter operationem ipsam. Dixi paulo superius *ordinarie*, propter exceptionem quæ fieri solet de quibusdam actionibus transeuntibus, ut citharizandi, canendi, saltandi, quæ nihil permanens relinquunt, ob peculiarem sui imperfectionem, ut agendo de actione suo loco explicatur.

CAPUT VI.

QUID SINT APPREHENSIO ET JUDICIO, ET QUOMODO IN POTENTIIS COGNOSCITIVIS REPERIANTUR.

1. *Prima pars tituli expeditur.* — Diximus do actu potentiae cognoscitivæ, ac de principio terminoque illius: nunc dicendum de illius divisione, que in omnibus potentii cognoscitivis locum habet. Prius igitur in hoc capite explicabimus quid apprehensio sit et judicium, deinde quomodo singulis potentii convenient. Circa apprehensionem igitur est advertendum in potentii cognoscitibus primum omnium reperi receptionem speciei intentionalis, quæ proprie objecti apprehensio non est, cum non sit cognitio: post receptionem sequitur actus quo res primo concipiatur vitaliter, diciturque apprehensio eo quod potentia recipiat objectum quasi trahendo illud. Formatur autem apprehensio duplamente. Primo per simplices conceptus non comparando unam rem alteri. Secundo faciendo comparisonem inter res simpliciter conceptas. Prima dicitur simplex apprehensio: secunda compositio, seu composta apprehensio. Unde D. Thomas, prima parte, quæst. 58, art. 4, dixit compositionem fieri, quando plures conceptus formantur non simpliciter, sed cum ordine quodam inter se. Et Aristoteles 3, de Anima, text. 22, docet intellectum plures conceptus componere, et unum facere, scilicet compositione: hæc vero collatio unius ad aliud aut fit ab intellectu, comparando et componendo simplices conceptus, aut comparando unam compositionem alteri tanquam illi consonam, vel ex illa inferibilem, ac primo modo vocatur secunda intellectus operatio, secundo autem dicitur discursus, unde Aristoteles 3, de Anima, duas tantum operationes intellectus distinxit, simplicem scilicet, et complexam complectendo sub complexa duas compositions nunc dictas: est ergo apprehensio in communi mentalis rei formatio, seu vitalis conceptio per potentiam cognoscitivam, quæ simplex, vel composita esse potest, ut explicatum est.

2. *Pro secunda parte tituli notatio duplicitas*

judicij proprii et improprii. — *De quo auctor, disp. 8, Metaphysice, sect. 4, n. 6, et sequentibus.* — Circa judicium est sciendum uno modo sumi latissime prout significat rei conceptionem etiam simplicem alio modo proprie, quando facta collatione unius ad aliud, potentia judicat esse, vel non esse. Distinctio est D. Augustini 11, de Civitate, cap. 27, et 8 lib., cap. 7, Gregorii Nisseni, lib. 4, de Homine, cap. 4, Nemesii, de Naturahominis, c. 4, Galeni, lib. 5, de Placitis, cap. 2, et lib. 7, cap. 16. Judicium primo modo non est actus distinctus ab apprehensione, diciturque apprehensio in quantum est quædam tractio rei cognitae ad potentiam: judicium vero in quantum potentia cognoscendo judicat exercite rem esse talem, qualem cognoscit: sic oculus videndo album, idolum illius format, ac per ipsum in actu exercito judicat esse album, quod videt non actu distincto, sed eodem. Itaque judicium hoc priori modo in brutis etiam reperitur.

3. *Judicium proprie dictum quid esse putaverint.* — *Ferrarius et alii.* — *Reselluntur.* — De judicio autem secundo modo quid sit, et quomodo fiat, difficilius est exponere, multi censuerunt esse actum reflexum, per quem potentia conceptionem suam directam comparat ad rem conceptam, judicatque illi esse, vel non esse conformem. Cujus sententia videtur esse Ferrarius 1, contra, cap. 59, sed falsa est sententia, tum quia constat judicium dari in rusticis et indoctis hominibus, qui tamen fortasse nunquam ita reflectuntur, neque prorsus comparare norunt conceptus suos ad res conceptas: tum quia ante illam reflexionem potest esse judicium, siquidem eo ipso, quod potentia complexe cognoscit, verbi gratia, hominem esse, aut non esse animal, ante omnem reflexionem denominatur verum attinens, aut falli: judicium ergo illi reflexioni non astringitur.

4. *Notatio prima pro vera sententia.* — *Notatio secunda:* — *Concluditur jam vera sententia de quidditate judicij.* — Quare dicendum proprium judicium esse adhæsionem potentiae ad rem cognitam per actum ab ipsa elicitem, quo circa res ante apprehensas versatur. Ad cuius intelligentiam notandum est primo tale judicium solum reperi in divisione et compositione, quoniam non versatur circa rem nude, ac simplici modo, sed circa rem ita esse, vel non esse, quod absque compositione mentali non contingit. Notandum secundo intellectum aut comparare res simpliciter conceptas compo-

nendo tantum extrema, non ferendo sententiam de propositione a se composita, id est, neque assentiendo illi, neque dissentiendo: et hæc certe est mera apprehensio a judicio distincta: aut componere ipsa extrema ferendo sententiam, id est, adhaerendo, vel non adhaerendo tali compositioni ut veræ, vel ut falsæ: hæc igitur adhæsio judicium est, quia non materialis, et quantativa putanda est, sed vitalis et intentionalis: ideoque medio actu vitalis potentiae cognoscitivæ fieri debet. Adhuc tamen difficile exponitur talis actus, cognitionem enim esse oportet, non appetet autem quid per illam cognosci possit, quod non jam sit per apprehensionem cognitum. Quare tertio notandum est, quoties intellectus comparat aliquid prædicatum subiecto, vel id præstare cognoscendo ei convenire, vel cognoscendo non convenire, vel neutrum cognoscendo: quando hoc tertio modo comparat, est mera apprehensio sine judicio: quando vero comparat primo, vel secundo, jam est compositio judicativa. Judicium ergo ille actus est, quo intellectus cognoscit unum convenire alteri, quapropter judicium non est actus realiter distinctus a compositione intellectus cognoscitiva connexionis extremorum. Unde judicare est componere cognoscendo connexionem, et quia in hac compositione cognoscitiva etiam includitur apprehensio, et formatio rei cognitæ: ideo quando isto modo fit compositio, in illa includitur apprehensio et judicium ratione tantum, non re distincta: quæ omnia ita probantur: nam judicium est actus intellectus: debet ergo per illum aliquid intelligi: at non nisi qualis connexio sit extremorum: ergo, etc. Probatur hæc minor, quia non appetet quid aliud cognoscatur, ipsa enim extrema jam erant cognita: ergo cognoscere connexionem illam ipsum est judicare. Præterea si postquam quis formavit propositionem, alium distinctum actum elicit, quo judicat ita esse, vel non esse actus, ille erit sane pronuntiare intellectualiter propositionem esse veram, vel falsam, non est autem necessarium, ut eo modo, id est, in actu signato, intellectus judicet talem propositionem esse veram, quia jam novam propositionem conficeret, de qua iterum esset judicandum, an vera esset, quod tamen experientia reprobat: ergo judicium nihil est aliud, quam cognoscere hoc ita esse, qui actus a compositione, vel divisione mentali non est distinctus.

5. An judicii quidditas sit simplex necne. — Vera resolutio ostenditur. — Et ex his solvi-

tur aliud dubium, cuius resolutio exponit amplius dicta, nempe an hujusmodi judicium sit simplex actus intellectus, an compositus, multi enim putant apprehensionem esse compositionem, judicium vero esse simplicem actum cadentem supra propositionem jam apprehensam. Ex dictis tamen colligitur oppositum: nam actus superadditus compositioni jam facta non satis intelligitur, nisi forte diccas intellectum, post compositam a se propositionem, unico actu simplici attingere ipsam connexionem extremorum, qui simplex sit judicium: sed hoc minime satisfacit, nam intellectus cognoscere nequit connexionem extremorum, nisi cognoscendo extrema eodem actu, sed extrema nequit cognoscere simplici actu: neque ipsam connexionem. Et confirmatur, quia non possumus apprehendere simplici actu propositionem, ut de negativis clarius elucet: ergo nec de illa judicare, neque vide conformitatem, vel difformitatem prædicati ad subiectum nisi actu complexo. Et hæc est sententia Aristotelis 1, Perih., cap. 1, dum ait veritatem in compositione consistere, consistit autem in judicio: ergo, etc. Idem habet 3, de Anima, textu 21 et 26, et 1. Posterior, text. 33, et 9 Metaphysicæ, text. 22, 2 etiam Rhetic. ad Theodectem, cap. 21. Sententiam vocat enuntiationem, sententia autem, et judicium idem sunt, nisi quod judicium usurpetur in speculativis, sententia vero in practicis, et 3 Ethic. ad Nicomach., cap. 3, et libr. 6, cap. 9, ait: *Simul ac consultarimus, judicamus, et consultatio, inquit, est nondum facta enuntiationis, opinatio vero jam enuntiatio est.* Vocat autem opinionem judicium probabile: ergo judicium est ipsa enuntiatio et compositio. Atque ita constat ex dictis quid sit, et quotuplex apprehensio et judicium.

6. Pro ultima parte tituli varia pronuntiata. — Circa ultimam tituli partem certum est intellectum formare posse utrumque actum apprehensionem scilicet, et judicium de rebus, ac satis ex dictis colligi potest. Quoad sensus vero sit primum pronuntiatum. In omnibus sensibus invenitur simplex apprehensio, et judicium primo modo, quod scilicet in actu cognitionis intrinsece imbibitur, ut numero secundo explicatum est. Hoc ex hactenus dictis ostensum relinquitur, atque in eo sensu dixit Aristoteles 2, Topicorum, cap. 2, judicare se habere ut genus ad sentire et intelligere, et 2 Posteriorum, cap. 18, sensum vocavit facultatem judicativam, et 2, de Anima,

cap. 6, sensum ait judicare. Secundum pronuntiatum. Nullus sensus exterior apprehendit, vel judicat componendo, vel dividendo. Ratio est, quoniam tales potentiae imperfectissimæ sunt in genere cognoscentium: conferre autem unum alteri, ac de illa complexione judicium ferre, perfectissimæ potentiae est: solum ergo sensus exteriores simpliciter cognoscunt præviam immutationem simplicem ab objectis suis causatam. Instabis ex Aristotele, libr. 2, text. 144 et 149, dicente sensum exteriorem discernere inter diversa sensibilia propria, ut visum inter album et nigrum, id autem fieri non videtur absque complexione dividente album a nigro, et Job 12, dicitur: *Auris enim verba dijudicat, et sauges comedentis saporem, et cap. 34: Auris enim verba probat, et guttur escas dijudicat gustu.* Respondet tamen sensus judicare eo modo, quem in primo pronuntiato attulimus, atque ita explicatur. Nam visus, verbi gratia, simplicem actum elicit, quo cognoscit nigrum, et simplicem alium quo cognoscit album, non tamen elicit tertium comparantem unum alteri, judicantemque hoc non esse illud, sed cognoscendo album et nigrum simplicibus actibus exercite judicat diversos esse colores, atque hoc etiam modo judicat sensus communis de differentiis diversorum sensibilium, ut infra dicetur.

7. Tertium pronuntiatum. — *Consulatur auctor, supr. lib. 1, c. 5, n. 2, et in Metaphysica, d. 1, sect. 6, a n. 18, et disput. 23, sect. 10, a n. 12.* — Tertium pronuntiatum. In brutis nullus sensus interior judicat componendo et dividendo, sed tantum simpliciter apprehendendo. Hoc etiam pronuntiatum certum est et commune. Ratio est, quia sensus brutorum sunt imperfecti, et materiales plurimum, neque possunt conferre unum alteri, alias possent discurrere, et ratiocinari aliquo modo. Quod si in brutis mira quædam opera et astutiam, ac soleriam observemus, de quibus late Plinius, lib. 9, cap. 4 et 41, et lib. 8, cap. 42 et 50. Aristoteles, lib. 8, de Historia animalium, id plane sola illa simplici cognitione ducta operantur. Dices, simplex illa cognitio æquipollit nostræ compositæ, eum per illam æque bene dirigantur bruta ad sua opera, atque homines ad sua: erit ergo perfectior instar angelicæ cognitionis. Respondet simplicem cognitionem perfectiore esse complexa, si cetera paria sint, quod in præsenti non cernitur, homo enim cognoscit distincte, etclare objectum hoc esse bonum, aut

malum, et ipsam bonitatis, aut disconvenientiae rationem componendo, Angelus vero idem assequitur distinctissime simplicissimo intuitu, et ideo perfectior est ejus cognitio: at vero brutum simplici quidem actu, confuse tamen cognoscit bonum aut disconveniens cognoscendo tantum materialem ejus rationem: talis ergo cognitio multo est imperfectior, quam cognitio per compositionem. Et declaratur ex D. Thoma 1, 2, quæst. 13, art. 2, ad 3. Nam bruta semper, et ubique servant eudem modum operandi, nisi ab intrinseca aliqua causa, vel impedimento divertantur, quod signum est limitata quadam cognitione agi minime variabili per alias, atque alias extremorum compositiones et divisiones. Videri etiam potest Albertus 3, de Anima, tractatu 1, cap. 3, Philoponus ibid., fol. 72, col. 2, et Aristoteles, text. 157.

8. Quartum pronuntiatum. — *Probatur ex Aristotele.* — Quartum pronuntiatum. Nullus etiam sensus interior hominis potest apprehendere, vel judicare, sive componendo, sive dividendo, unde tale judicium excedit limites potentiae sensitivæ in universum. In hoc pronuntiatu non omnes consentiunt: nam S. Thomas 2, de Anima, lectione 43, et 1 part., quæst. 78, art. 4, videtur tribuere humanæ cogitativæ compositionem et divisionem, atque adeo discursum aliquem circa res particulares. Ita Cajetanus et Soto 2, Poster., cap. ultim., et fere reliqui auctores in proemio Metaphysicæ, Nyphus, disputat. 7, Antonius Andreas, quæst. 5, Javellus, quæst. 6, et alii. Fundamenta hujus sententiae in num. 10, ponemus: sed pronuntiatum sumitur ex Aristotele 3, de Anima, cap. 6, ubi in intellectu tantum distinguit simplicem apprehensionem et compositionem: ergo censem hanc divisionem non habere locum in sensu, neque unquam in eo illam assignat, et 1, Periherm., capite 2, ait veritatem esse in compositione, et 6 Metaphysicæ, text. ult., addit hujusmodi veritatem esse tantum in intellectu: ergo aperte sentit compositionem dari in intellectu tantummodo.

9. Et ratione. — *Evasio impugnatur dilemate.* — *Impugnatur.* — Et ratione etiam probatur. Nam conferre unum ad alterum est formalis compositio, et propria operatio potentiae spiritualis: ergo, etc. Dices participari posse a potentia materiali, ut conjuncta spirituali. Ego vero quo pacto id explicitur inquirio. Aut enim per illam conjunctionem quasi extrinsecam elevatur materialis potentia ad

componendum et discurrendum, et hoc falsum est, quoniam potentia nequit efficere actum quatenus vitalem propter conjunctionem ad aliam, si talem ex se non posset efficere, ut inductione patet: aut intrinsece perficitur, ut jam potens sit ad nobiliorem actum, quam omnes sensus brutorum, quia nimis oritur ex anima sensitiva conjuncta gradui rationali, et sic responsio quidem probabilis est, tamen non satisfacit, quia illa potentia quantumvis perfecta semper manet intra latitudinem potentiam spiritualem: cujusmodi sunt compositio et discursus, quod probatur primo, quia si illi actus semel concedantur potentiae materiali, jam possent concedi potentiae brutorum, cum ex parte materialitatis non repugnet, et alias bruta etiam in gradu sensitivo perfectissima inveniantur. Adde, quod majora signa observentur in brutis hujus compositionis, quam in cogitativa nostra, quia in nobis potest facile tribui intellectui, in brutis vero nullo modo. Secundo arguitur: nam ad faciendam compositionem, praeter conceptus rerum quae per species representantur, oportet concipere proprio conceptu conjunctionem prædicati cum subjecto, quae per verbum *est* importatur: hoc autem non videtur dandum potentiae materiali, cum illa collatio arguat magnam perfectionem. Tertio si sensus posset dividere et componere, eadem ratione posset discurrere, quod alii consequenter concedunt, et ita probatur. Nam qua ratione posset prædicatum subjecto, eadem posset unam propositionem alteri conferre, atque adeo percipere vim consequentiae formalis, quod sane esset cognoscere, quod omnis consequentia similis formæ sit bona, valetque ex intrinseca compositione terminorum, id vero impossibile est potentiae spiritualis, et ita cognoscere nihil sit minus, quam cognoscere rem universalem, imo ultius si sensus posset componere, posset prædicatum conferre subjecto, et considerare ordinem inter illa, configerèque ibi relationes, quae munia sunt propria intellectus: ergo, etc. Quarto si sensus posset prædicatum cum subjecto conferre, posset et media cum fine, cum non sit major ratio. Quod si concedas: ultius sequitur sensum posse cognoscere rationem boni ac mali: ac discursum aliquem, et indifferentiam habere circa illa, consequenterque appetitum sensitivum ex se habere aliquam libertatem, ac posse peccatum, saltem veniale committere, seclusa voluntate, quod nonnulli, atque etiam Cajetanus perperam concedunt. Tandem ex illo principio similia alia

absurda deducuntur, cum tamen illud nulla ratione efficaci constet: non est ergo, cur asseratur.

10. *Solvuntur argumenta adversariorum.* — *Auctor, disput.* I *Metaphysicæ, sect. ult., a num. 21.* — Sed arguunt primo contrarie opinantes. Nostri sensus conjuncti sunt intellectui: rationabile ergo est, ut majorem aliquam virtutem habeant quam sensus brutorum. Habent quidem majorem perfectionem intra latitudinem potentiae materialis, non tamen superant in compositione, aut discursu, cum illa sint propria potentiae spiritualis. Secundo arguunt. Reminiscentia est in parte sensitiva, ea autem non fit nisi discurrendo ab una re ad aliam, donec perveniat ad eam, quam investigamus. De reminiscientia infra dicemus plura: pro nunc ponendum, fieri quidem in parte sensitiva cum juvamine intellectus, in illa tamen non misceri propriam compositionem, aut discursum partis sensitivæ. Tertio arguunt, quia notitia primorum principiorum causatur multorum singularium experimento, teste Aristotele *in principio Metaphysicæ, et in fine Posteriorum*: experimentum autem ad potentiam sensitivam pertinet, et tamen est vera compositio, cum dicat Aristoteles experimentum esse *nosse hanc herbam, curasse Socratem et Calliam*. Respondetur experimentum proprie loquendo immediate fieri in sensibus exterioribus, cum ipsa a rebus objectis immediate immutentur, et intuitive eas cognoscunt, quod est experiri, sicut tactus experitur ignem calefacere, non aliter, quam impressionem ab igne factam præstantialiter percipiendo: at vero cognoscere hujusmodi experimentalem effectum componendo et dividendo proprium est intellectivæ potentiae, talisque cognitione dicitur proprie experimentalis, hoc est, alicujus effectus exterius sensibilis saepius repetita cognitione, unde Aristoteles dixit ex multis memoriis causari experimentum, et experimentis artem, atque inductionem universalem: tale igitur experimentum actus est intellectus, ut ex multis patet. Primo, quia illud experimentum generat scientiam, et artem in intellectus autem non assentitur propositioni universalis propter cognitionem singularium apud sensum: ergo propter propriam cognitionem. Secundo in experimentali propositione semper prædicatum est universale, ut hic, et ille ignis calefacit: ergo omnis ignis calefacit; non potest ergo esse operatio sensus, cum constet apud omnes sensum non cognoscere universale. Atque hoc argumentum con-

cludit, ex nulla experientia colligi, sensum formare propositionem, si quidem talis propositione constare deberet ex subjecto, et prædicato singularibus: at fere nunquam hujusmodi propositiones componimus, aut discursum formamus ex puris singularibus, ita ut nullus admisceatur terminus communis. Quarto arguunt: nam Aristoteles saepe cogitativam phantasiam vocat rationem particularē, ut 6, *Ethicor.*, capit. 11, et 3, *de Anima*, capite quinto, vocat eam intellectum passivum: ergo aliquam cognoscit in ea vim participatam ab intellectu. Respondetur sic illam potentiam nominari, tum propter dependentiam intellectus ab illa, tum etiam, quia immediate movet intellectum, tum denique, quia saepe dirigitur ab intellectu, cui obedit.

CAPUT VII.

UTRUM EADEM POTENTIA COGNOSCITIVA POSSIT
SIMUL PLURES ACTUS ELICERE.

1. *Potentia cognoscens inter passivas et activas censetur.* — *Cur communius passiva vocetur quam activa.* — De actibus potentiae cognoscitivæ sufficienter disputatum est. Solum supererat disputanda quæstio, an in hujusmodi actibus possit veritas et falsitas reperi: sed quæstionem hanc tangemus breviter, et commodius in cap. 10, remittendo tamen tractationem de veritate in *Metaphysicam*, et ideo de actibus nihil superest dicendum, sed de potentia ipsa, de qua disputari solet, an sit potentia activa, vel passiva, sed hec quæstio soluta manet ex dictis cap. 2, 3 et 4. Nam ex 2, habetur cognoscentem potentiam esse receptivam specierum, atque ex hac parte esse passivam: ex tertio vero, et quarto habetur efficere actum, cum sit præcipua vis per quam anima operatur, et illi maxime conjuncta, commune autem est rebus omnibus operari per potentias suas intrinsecas. Habetur præterea ex dictis capitibus easdem potentias recipere actus, quos efficiunt, atque adeo esse modo aliquo potentias receptivas et passivas, passione late dicta, quatenus videlicet omnis receptio passio dici solet, ut notavit Aristoteles, lib. 2, *de Anima*, cap. 5, et Gregorius Nissenus, lib. 4, *de Viribus animæ*, cap. 8, et Damascenus 1, *Fidei orthodoxæ*, cap. 22, D. Thomas, 1, 2, quæst. 22, art. 1, Galenus, libello de *Differentiis symptomatum*, cap. 1, et lib. 2, *methodi*, cap. 1. Nemesius, *de Natura hominis*, c. 1 et 15. Invaluit autem denomina-

tio hæc potentiae passivæ in cognoscitibus facultatibus propter duo, unum est, quia ex natura sua carent speciebus, quas recipere prius debent, quam agant, unde prius sunt ad recipiendum, posterius ad agendum: in quo late distinguuntur a potentias Angelorum, quas ex natura sua habent complementum omnium specierum: ut notavit D. Thomas, 1 part., quæst. 54, art. 4. Alterum est, quia dictæ potentiae duplēcē habent rationem recipiendi, ab extrinseco quidem speciem, a se vero actu, agendi autem unam, et illam minime completam, sed complendam per species.

2. *Præsentis capituli pars negativa suadetur.* — *De hac quæstione late, lib. 2, de Angelis, cap. 37.* — Hoc ergo supposito de activitate istarum potentiarum solum superest disputare de virtute earum, an sit adeo limitata, et unum tantum actum possit elicere, videturque pars affirmans vera, primo ex Aristotele 2, *Topicorum*, c. 4, dicente: *Contingit plura scire, cogitare vero non nisi unum.* Secundo, quia virtus potentiae est una tantum, et finita: dum ergo operatur, satis est si exeat in unum actum. Tertio, quia una potentia unita tantum specie intentionalis actualiter informari valet, sic visus plures homines per unicam faciem videt, alias plures simul species solo numero differentes haberet: ergo unum tantum actum potest efficere. Quæstionem hanc tractat divus Thomas, 1 part., quæst. 85, art. 4, de intellectu nostro speciatim, de intellectu autem angelico, quæst. 58, art. 2, commodius tamen disputatur in communi, cum difficultas communis sit omnibus potentias cognoscitibus.

3. *D. Thomæ resolutio.* — Ille igitur resolvit, plura quidem per modum plurium non posse simul cognosci, posse tamen per modum unius: cognoscere per modum plurium (ut explicat) est cognoscere per plures species, atque adeo cognoscere per modum unius est cognoscere per eamdem speciem: ex quo concluditur, potentiam una solum specie uti posse ad cognoscendum, simulque valere cognoscere quidquid per illam representatur. Doctrina hæc expositione indiget, unde notandum primo virtutem animæ, et omnium potentiarum ejus finitam esse, ac limitatam, proindeque si pluribus applicetur, necessario fore in singulis minorem. Secundo notandum cognitionem posse esse perfectam dupli ratione, aut scilicet ex parte potentiae, quia virtuti potentiae adæquat, explicante nimis potentia in eo actu totam suam virtutem, aut ex parte objecti, quando videlicet cognoscitur objectum,